

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ДРОБОТ Жанна Анатоліївна

УДК 349.3:369.6

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ У
РАЗІ ВТРАТИ ГОДУВАЛЬНИКА**

Спеціальність 12.00.05 - трудове право; право соціального
забезпечення

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор
ЧАНИШЕВА Галія Інсафівна,
Одеська національна юридична академія,
декан соціально-правового факультету

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, старший
науковий співробітник
ХУТОРЯН Наталія Миколаївна,
Інститут держави і права ім. В. М.
Корецького НАН України, провідний
науковий співробітник відділу з проблем
цивільного, трудового та
підприємницького права;

кандидат юридичних наук
ПОТОПАХІНА Ольга Миколаївна,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського національного
університету ім. І.І. Мечникова

Захист відбудеться «__» червня 2010 року о «__» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

Автореферат розісланий «__» квітня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проголошений Конституцією України курс на побудову соціальної, правової держави свідчить про принципово нові основи державної політики у сфері соціального захисту. Створення досконалішої системи соціального захисту натомість успадкованої з радянських часів передбачає необхідність запровадження системи пенсійного страхування, яка функціонує на законодавчо визначених принципах. Пенсійне страхування у разі втрати годувальника зачіпає інтереси значної частини населення України і охоплює дітей, непрацевдатних осіб як за віком, так і за станом здоров'я, які після смерті годувальника втрачають засоби до існування. Однак існуючий рівень матеріального забезпечення непрацевдатних членів суспільства, у тому числі непрацевдатних членів сім'ї померлого годувальника, не відповідає конституційним засадам, що зумовлює необхідність удосконалення чинного законодавства України.

Вітчизняними та зарубіжними вченими здійснено чимало досліджень, присвячених проблемам пенсійного забезпечення, а згодом пенсійного страхування, зокрема, у разі втрати годувальника. Ці питання були предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених: В.С. Андрєєва, Є.І. Астрахана, О.Г. Азарової, Н.Б. Болотіної, М.О. Буянової, К.М. Гусова, О.Б. Зайкіна, М.Л. Захарова, Р.І. Іванової, О.В. Компанієць, Т.В. Кравчук, О.Є. Мачульської, Б.О. Надточія, В.Д. Новікова, В.І. Прокопенка, С.М. Прилипка, М.Г. Седельникової, С.М. Сивак, І.М. Сироти, А.К. Соловійова, Б.В. Сташківа, Б.А. Стичинського, Е.Г. Тучкової, Я.М. Фогеля, Ю.Я. Цедербаума, В.Ш. Шайхатдинова, Н.О. Якіної та інших.

Водночас питанням пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника приділялось недостатньо уваги як в радянський період, так і в роки незалежності України. Так, в радянські часи питання правового регулювання пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника були предметом дисертаційного дослідження В.Д. Новікова, а питання пенсій у разі втрати годувальника сім'ям робітників та службовців розглядалися Н.О. Якіною. В незалежній Україні Т.В. Кравчук досліджувала окремі питання пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі. Втім, у науці права соціального забезпечення України пенсійне страхування у зв'язку з втратою годувальника як окремий інститут у системі соціального страхування у нових соціально-економічних умовах комплексно не досліджувалось.

За радянських часів пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника зводилось до обов'язку держави матеріально забезпечити непрацевдатних осіб, які втратили годувальника. Із впровадженням страхових засад пенсійного забезпечення такий обов'язок покладено на самого годувальника.

Водночас практика застосування чинного пенсійного законодавства свідчить про чисельні колізії, що викликають ущемлення прав непрацевдатних осіб. У зв'язку з цим необхідно виявити суперечності в

чинному законодавстві та запропонувати шляхи їх усунення, комплексно дослідити поняття, принципи пенсійного страхування у разі втрати годувальника, коло осіб, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника, розмір їх матеріального забезпечення та порядок його визначення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання планів науково-дослідної роботи кафедри трудового права та права соціального забезпечення «Правове забезпечення праці та соціального захисту населення в умовах становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки в Україні» на 2001-2005 роки і «Правове регулювання трудових відносин і відносин у сфері соціального захисту в умовах ринкової економіки та його ефективність» на 2006-2010 роки, які є складовими планів науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії «Правові проблеми становлення і розвитку сучасної правової держави» на 2001-2005 роки (державний реєстраційний номер 0101U001195) і «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006-2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є з'ясування правової природи пенсійного страхування у разі втрати годувальника як однієї з форм соціального захисту непрацездатних осіб та визначення шляхів удосконалення його правового регулювання.

Для досягнення зазначеної мети в дослідженні ставляться такі завдання:

- визначити поняття, принципи та характерні ознаки пенсійного страхування у разі втрати годувальника;
- виділити етапи становлення та розвитку законодавства про пенсійне страхування у разі втрати годувальника та охарактеризувати особливості кожного з них;
- визначити поняття пенсії у разі втрати годувальника та розглянути умови її призначення;
- дослідити підстави виникнення правовідносин із загальнообов'язкового державного пенсійного страхування у разі втрати годувальника;
- визначити коло осіб, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника;
- здійснити порівняльний аналіз національного законодавства про пенсійне страхування у разі втрати годувальника та зарубіжного законодавчого досвіду у цій сфері;
- сформулювати висновки та пропозиції щодо удосконалення правового регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника.

Об'єктом дослідження є правовідносини із загальнообов'язкового державного пенсійного страхування у разі втрати годувальника.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання правового регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є низка загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, вибір яких обумовлений особливостями його об'єкту, предмету, мети і завдань. За допомогою діалектичного методу розглянуто поставлені автором проблеми пенсійного страхування у разі втрати годувальника в їх розвитку та взаємозв'язку. Застосування історико-правового методу дозволило проаналізувати еволюцію пенсійного страхування, його законодавчого закріплення і обґрунтувати необхідність подальшого наукового дослідження цієї проблеми. Формально-логічний та системний методи відіграли значну роль у дослідженні загальних рис та юридичної своєрідності пенсійного страхування у разі втрати годувальника у системі соціального захисту. Порівняльно-правовий метод дозволив зіставити схожі об'єкти пізнання при аналізі національного законодавства та законодавства зарубіжних країн у сфері пенсійного страхування та пенсійного забезпечення.

Основні положення та висновки дисертації базуються на аналізі законодавства колишнього Союзу РСР, чинного законодавства України та законодавства країн із розвиненою ринковою економікою, постсоціалістичних країн, досягнень загальної теорії права, конституційного права, права соціального забезпечення, сімейного права, інших галузей системи права України, матеріалів судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці права соціального забезпечення спеціальним комплексним дослідженням правових аспектів пенсійного страхування у разі втрати годувальника.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

Вперше:

- вноситься пропозиція щодо доповнення системи принципів пенсійного страхування принципами забезпечення соціальної справедливості та здійснення контролю профспілками, їхніми об'єднаннями за функціонуванням системи пенсійного страхування;

- обґрунтовується необхідність запровадження терміну «пенсійна сім'я» і формулюється її визначення як сукупності непрацевдатних членів сім'ї, які перебували на утриманні померлого годувальника, або допомога якого була для них основним джерелом засобів до існування;

- визначаються ознаки пенсійної сім'ї, якими є:

- а) непрацевдатність членів сім'ї;

- б) перебування членів сім'ї на утриманні померлого годувальника;

- в) спільне проживання членів сім'ї (не є обов'язковою для неповнолітніх дітей померлого годувальника);

- г) потреба членів сім'ї у матеріальній допомозі;

- для подолання колізії між чинними нормативно-правовими актами пропонується коло непрацевдатних осіб, визначене ст. 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», вважати єдиним

для усіх законів України, які встановлюють право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника;

- пропонується при нарахуванні пенсії у разі втрати годувальника поставити залежність розміру пенсії утриманців від розміру заробітної плати годувальника та з урахуванням прожиткового мінімуму, встановленого законом;

- пропонується при нарахуванні пенсії у разі втрати годувальника враховувати кількість непрацездатних членів сім'ї померлого годувальника: на кожного непрацездатного члена сім'ї встановлювати пенсію у розмірі 40 відсотків від заробітної плати годувальника;

- обґрунтовується необхідність внесення доповнень до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» щодо призначення допомоги непрацездатним членам сім'ї годувальника до встановлення судом факту безвісної відсутності або оголошення годувальника померлим;

- пропонується не отримані кошти померлого годувальника з Накопичувального фонду та недержавних пенсійних фондів передавати у спадщину непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, а в разі їх відсутності – спадкоємцям згідно з цивільним законодавством України;

удосконалено:

- поняття пенсії, яка визначається як щомісячна грошова виплата в системі державного пенсійного страхування особам у разі настання страхових випадків, передбачених чинним законодавством, за рахунок коштів Пенсійного фонду, Накопичувального фонду та інших джерел фінансування;

- поняття пенсії у разі втрати годувальника, яка визначається як щомісячна грошова виплата із Пенсійного фонду та інших джерел фінансування, призначена непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які перебували на його утриманні, за наявності у годувальника права на пенсію по інвалідності;

дістало подальшого розвитку:

- визначено сукупність умов призначення пенсії у разі втрати годувальника, до яких віднесено: а) втрата годувальника; б) непрацездатність членів сім'ї; в) утримання годувальником непрацездатних членів сім'ї;

- запропоновано розширити коло членів «пенсійної сім'ї» за рахунок введення таких членів сім'ї, як брати, сестри, онуки, дід та баба, мачуха та вітчим померлого годувальника;

- пропонується розмір пенсії у разі втрати годувальника ставити в залежність від причини смерті годувальника: якщо смерть годувальника сталася внаслідок загального захворювання, то розмір пенсії на одного непрацездатного члена сім'ї становить 40 % від заробітної плати годувальника. Якщо ж причиною смерті годувальника є трудове каліцтво

або професійне захворювання, то розмір пенсії непрацездатним членам його сім'ї становить 50 % від його заробітної плати;

- внесено конкретні пропозиції щодо змісту норм про пенсійне страхування у разі втрати годувальника у проекті Соціального кодексу України.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації положення можуть бути використані у:

правотворчості - при розробці проекту Соціального кодексу України;

правозастосовчій сфері – при застосуванні чинного законодавства з точки зору правильного розуміння змісту правових норм, їхнього тлумачення, вирішення питань, не врегульованих нормами права;

навчальному процесі - при викладанні нормативного курсу «Право соціального забезпечення України», при підготовці робочих програм, підручників, навчальних посібників, практикумів із зазначеної дисципліни.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на засіданнях науково-теоретичного семінару кафедри трудового права та права соціального забезпечення Одеської національної юридичної академії, на науково-практичних конференціях, зокрема: науковій конференції, присвяченій пам'яті українського історика, правознавця, громадського і політичного діяча Андрія Яковліва (1872 - 1955) (м. Черкаси, 3 червня 2000 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 10-й річниці створення Федерації професійних спілок України (ФНПУ – ФПУ) «Сучасний профспілковий рух в Україні та проблеми його консолідації» (м. Київ, 5 жовтня 2000 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави» (м. Черкаси, 5 – 6 червня 2008 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених та аспірантів «Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні» (м. Івано-Франківськ, 23 - 24 квітня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 5-6 червня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції «Восьмі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13 – 14 листопада 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «П'яті Прибузькі юридичні читання» (Миколаїв, 27 – 28 листопада 2009 р.).

Публікації. Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться у дисертації, викладені автором у 12 публікаціях, в тому числі 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України, та семи тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім

підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 220 сторінок, з яких основний зміст – 190 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовуються актуальність теми дослідження, визначаються мета роботи і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлюються наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення.

Перший розділ «Загальнотеоретичні аспекти пенсійного страхування у разі втрати годувальника» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Поняття, принципи та ознаки пенсійного страхування у разі втрати годувальника»* аналізується генезис юридичної думки стосовно понять «соціальне забезпечення», «соціальний захист» та «пенсійне страхування». Це пояснюється тим, що поняття «пенсійне страхування» з'явилося відносно нещодавно, а до цього часу використовувалися такі поняття як «соціальне забезпечення», «пенсійне забезпечення», «соціальне страхування», а пізніше «соціальний захист».

Термін «соціальне забезпечення» було вперше застосовано у Положенні про соціальне забезпечення трудящих, прийнятому РНК РРФСР 31.10.1918 р., яким вводилось забезпечення у всіх випадках втрати працездатності та яке розповсюджувалося на усі категорії трудящих, котрі не експлуатують працю інших осіб. Згодом цей термін отримав широке застосування в усьому світі. У дисертації поняття соціального забезпечення визначається як один із способів розподілу частини валового внутрішнього продукту шляхом надання громадянам матеріальних благ у випадку настання соціальних ризиків (старості, втрати працездатності та годувальника, тощо) за рахунок державних та коштів цільових фондів на умовах, визначених законодавством України.

У другій половині ХХ століття поряд з цим поняттям з'явилося поняття «соціальний захист», яке дедалі ширше застосовується у міжнародних правових актах та зарубіжній юридичній практиці. Автор поділяє думку науковців, які вважають, що термін «соціальний захист» охоплює поняття «соціальне забезпечення». Термін «соціальний захист» не визначений в актах національного законодавства, незважаючи на його широке застосування. У дисертації поняття «соціального захисту» розуміється як сукупність правових, соціально-економічних, організаційних, фінансових заходів, спрямованих на забезпечення відповідного рівня життя населення країни при настанні соціальних ризиків.

У роботі аналізуються різні визначення поняття пенсійного страхування, яке є об'єктом дослідження правознавців, економістів, соціологів тощо. У дисертації під пенсійним страхуванням розуміється система правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на соціальний захист осіб, які мають державну гарантію захисту від соціальних ризиків (досягнення пенсійного віку, втрата працездатності та годувальника)

за кошти Пенсійного фонду, які накопичуються за рахунок загальнообов'язкових страхових внесків та інших джерел фінансування.

Пенсійне страхування базується на правових принципах, визначених законодавством України. Водночас, на думку автора, систему принципів пенсійного страхування необхідно доповнити наступними принципами: 1) забезпечення соціальної справедливості; 2) контроль профспілок, їхніх об'єднань за функціонуванням системи пенсійного страхування.

У підрозділі виділяються чотири види пенсійного страхування залежно від джерел фінансування. Перший: за рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються: пенсія за віком; пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою; інвалідності з дитинства); пенсія у зв'язку з втратою годувальника внаслідок загального захворювання. Другий: за рахунок коштів державного бюджету виплачуються пенсії за вислугою років. Третій: за рахунок коштів Накопичувального фонду виплачуватиметься довічна пенсія з установленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя; одноразова виплата. Четвертий: за рахунок Фонду від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання виплачуються пенсії по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання.

У підрозділі 1.2. «Становлення та розвиток законодавства про пенсійне страхування у разі втрати годувальника» виділяються етапи становлення та розвитку законодавства про пенсійне страхування у разі втрати годувальника і аналізуються особливості кожного з них.

Розвиток законодавства про пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника розпочалось з грудня 1827 року, коли імператор Микола I затвердив Устав про пенсії та одночасні допомоги державним (військовим та цивільним) службовцям і підписав Указ про введення його в дію з 1.01.1828 р. Цими документами встановлені три принципові положення пенсійного законодавства, одним з яких є те, що вдовам та сиротам цивільних службовців було гарантовано пенсійне забезпечення. Деяко пізніше, з червня 1859 р., такі функції почали виконувати емеритальні каси, які займали особливе місце в пенсійному забезпеченні цивільних службовців. Згодом були затверджені Тимчасові правила про пенсії робітникам казенних гірничих заводів та рудників, які втратили працездатність, а 2.06.1903 р. прийнято Закон про винагороду потерпілим робітникам внаслідок нещасних випадків. Закони «Про страхування від нещасних випадків» та «Про страхування на випадок хвороби», прийняті у 1912 році, були певним кроком на шляху до введення соціального забезпечення пролетаріату. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника було введено Декретом РНК РРФСР від 28 серпня 1919 року, після введення пенсійного забезпечення по інвалідності.

Протягом радянського періоду розвитку законодавства у разі втрати годувальника приймалися Декрети (1921 р.), Положення (1925 р., 1926 р., 1928 р.), Постанови (1940 р., 1941 р.) щодо матеріального забезпечення сімей загиблих або померлих осіб. Принципово новий період розвитку пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника розпочався у 1956 р. з прийняттям Закону «Про державні пенсії», в якому пенсіям у разі втрати годувальника були присвячені два окремих розділи. З 15.07.1964 р. право на такі пенсії отримали і члени колгоспів.

На конституційному рівні пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника отримало закріплення у статті 43 Конституції СРСР 1977 р. та статті 41 Конституції УРСР 1978 р.

Україна успадкувала систему соціального страхування та пенсійного забезпечення від колишнього СРСР, але в незалежній державі постало питання про прийняття законодавства, яке б відповідало ринковим умовам та особливостям соціально-економічного розвитку країни. 5.11.1991 р. в Україні був прийнятий Закон «Про пенсійне забезпечення», відповідно до якого нараховувались та виплачувались пенсії у зв'язку з втратою годувальника більшості громадян до 1 січня 2004 року. Крім вищезазначеного акту, було прийнято інші закони, якими передбачалися пенсії у разі втрати годувальника для окремих категорій громадян (закони України «Про статус суддів», «Про прокуратуру», «Про державну службу», «Про Національний банк України» та ін.).

9 липня 2003 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яким було запроваджено з 01.01.2004 р. пенсійне страхування у разі втрати годувальника. Чинне законодавство про пенсійне страхування у разі втрати годувальника не обмежується вищезазначеними законами. Важливу роль відіграли закони України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування», «Про внесення змін до Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» від 22.10.1998 р. та інші акти, що регулювали питання пенсійного страхування у разі втрати годувальника.

У підрозділі 1.3. «Фінансування пенсії у разі втрати годувальника» визначаються джерела фінансування пенсій у разі втрати годувальника. У сучасний період у більшості держав з розвинутою ринковою економікою пенсійне забезпечення здійснюється із трьох джерел: а) державних коштів (у рамках державного соціального забезпечення); б) позабюджетних пенсійних фондів (у рамках державного пенсійного страхування); в) коштів страхових компаній та інших фінансових організацій (у рамках добровільного пенсійного страхування). В Україні основним джерелом, з якого виплачуються пенсії у разі втрати годувальника, є кошти Пенсійного фонду України, який нині ще має статус центрального органу виконавчої влади, що здійснює керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, забезпечення своєчасного і в повному обсязі фінансування та виплати пенсій, інших

виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду, виконуючи функції, передбачені Законами України та Положенням про Пенсійний фонд України. Джерелами формування Пенсійного фонду є: страхові внески; кошти державного бюджету та державних цільових фондів, що перераховуються до Фонду у випадках, передбачених законодавством; благодійні внески юридичних та фізичних осіб; добровільні внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; інші надходження відповідно до законодавства.

Недержавне пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника здійснюється за рахунок коштів недержавних пенсійних фондів. Із запровадженням другого рівня пенсійної системи фінансування пенсій у разі втрати годувальника здійснюватиметься також за рахунок коштів Накопичувального фонду.

Другий розділ «Загальна характеристика пенсійних правовідносин у разі втрати годувальника» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Поняття пенсії у разі втрати годувальника та умови її призначення»* визначаються поняття пенсії у разі втрати годувальника та умови її призначення. У підрозділі аналізуються висловлені в юридичній літературі різні точки зору щодо поняття пенсії. Вперше законодавче визначення цього поняття було сформульовано в Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Автором уточнюється законодавче визначення поняття «пенсія», яка розуміється як щомісячна грошова виплата в системі державного пенсійного страхування особам у разі настання страхових випадків, передбачених чинним законодавством, за рахунок коштів Пенсійного фонду, Накопичувального фонду та інших джерел фінансування. Під пенсією у разі втрати годувальника автор розуміє щомісячну грошову виплату із Пенсійного фонду та інших джерел фінансування, призначену непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які перебували на його утриманні, за наявності в годувальника права на пенсію по інвалідності.

У дисертації характеризуються умови пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника, а саме: а) втрата годувальника; б) непрацездатність членів сім'ї померлого годувальника; в) утримання годувальником непрацездатних членів сім'ї.

Розглядаючи першу умову, автор звертає увагу на те, що термін «смерть годувальника» за своїм змістом вужчий терміну «втрата годувальника», тому пропонує застосовувати останній, який охоплює смерть годувальника, визнання його безвісно відсутнім та оголошення померлим. Це узгоджується із цивільним законодавством та нормою ч. 7 ст. 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», згідно з якою положення цього Закону щодо сім'ї померлого поширюються і на сім'ю особи, визнаної безвісно відсутньою або оголошеною померлою у встановленому законом порядку.

При характеристиці другої умови автор звертає увагу на необхідність розширення кола членів сім'ї померлого годувальника. У чинному законодавстві України застосовується термін «сім'я померлого годувальника». Визначення поняття сім'ї у праві соціального забезпечення було і є предметом дослідження багатьох вчених. Одні дослідники (В.С. Андреев, Є.І. Астрахан, О.Д. Зайкін, І.М. Сирота, А.В. Скоробагатько, Б.І. Сташків, Н.М. Хуторян та інші) визнають сім'ю суб'єктом пенсійних правовідносин у разі втрати годувальника. На думку інших дослідників (Б.К. Бегічев, О.С. Іоффе, Т.В. Кравчук, Б.А. Стичинський, М.Д. Шаргородський), суб'єктом пенсійних правовідносин у разі втрати годувальника є не сім'я в цілому, а кожний окремий член сім'ї, який перебував на утриманні померлого годувальника.

У дисертації пропонується сім'ю в пенсійному забезпеченні називати пенсійною сім'єю, під якою слід розуміти сукупність членів родини, які перебували на утриманні померлого годувальника, або допомога якого була для них основним джерелом засобів до існування. Пенсійна сім'я має особливі ознаки, а саме: 1) непрацездатність членів сім'ї; 2) перебування членів сім'ї на утриманні померлого годувальника; 3) спільне проживання членів сім'ї (зазначена ознака не є обов'язковою для неповнолітніх дітей померлого годувальника); 4) потреба членів сім'ї у матеріальній допомозі.

Автор звертає увагу на недосконалість законодавчого визначення поняття непрацездатності. Згідно з чинним законодавством України непрацездатність членів сім'ї померлого годувальника означає, що вони або не досягли віку 18 років, або досягли пенсійного віку (60 – чоловіки, 55 – жінки), або є інвалідами незалежно від віку. Проте до кола членів пенсійної сім'ї може входити, наприклад, дружина померлого годувальника, яка не працює через догляд за дитиною померлого годувальника віком до 8 років, але яка є працездатного віку і практично здоровою. У зв'язку з цим автором обґрунтовується необхідність підвищення вікового критерію непрацездатності.

Однією з обов'язкових умов призначення пенсії у разі втрати годувальника є утримання годувальником непрацездатних членів своєї сім'ї. Члени сім'ї вважаються такими, що були на утриманні померлого годувальника, якщо вони або: 1) були на повному утриманні померлого годувальника; 2) одержували від померлого годувальника допомогу, що була для них постійним і основним джерелом засобів для існування. Разом з тим, діти годувальника мають право на пенсію незалежно від того, чи були вони на утриманні батьків. Автор звертає увагу на той факт, що законодавець не встановлює тривалості утримання годувальником своєї сім'ї. У зв'язку з цим автор не погоджується з пропозиціями встановлення залежності права на пенсію у разі втрати годувальника від певного періоду утримання (наприклад, шість місяців).

У підрозділі 2.2. «Юридичні факти як підстави виникнення правовідносин із загальнообов'язкового пенсійного страхування у разі

втрати годувальника» досліджується сукупність юридичних фактів як підстав виникнення зазначених правовідносин. Така сукупність називається фактичним або юридичним складом. Автором розглядаються наступні юридичні факти, які є підставою виникнення пенсійних правовідносин у разі втрати годувальника: 1) втрата годувальника; 2) непрацездатність членів сім'ї померлого годувальника; 3) факт родинних відносин; 4) факт утримання померлим годувальником членів сім'ї; 5) наявність певного страхового стажу, якщо смерть годувальника не пов'язана із нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням; 6) звернення членів сім'ї до відповідного органу про призначення їм пенсії; 7) рішення органу про призначення пенсії.

Відсутність хоча б одного з необхідних фактів, що входять до фактичного (юридичного) складу, не приведе до виникнення, зміни або припинення правовідносин із пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника.

У підрозділі 2.3. **«Суб'єкти правовідносин із пенсійного страхування у разі втрати годувальника»** аналізується суб'єктний склад зазначених правовідносин.

У підрозділі досліджується коло осіб, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника. Суб'єкти пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника поділяються автором на дві групи. До першої групи входять особи, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника, передбачені ст. 36 Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», та актами, які містять відсылки до зазначеного Закону норми. Такими є закони України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про державну виконавчу службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про державну службу», «Про статус суддів» тощо.

До другої групи суб'єктів пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника належать особи, коло яких передбачено законами України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині». Коло зазначених суб'єктів є більш широким порівняно з колом осіб першої групи, оскільки до неї входять брати, сестри, онуки, дід і баба, вітчим і мачуха годувальника.

Таким чином, у законодавстві України поступово звужується коло непрацездатних членів сім'ї померлого годувальника, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, порівняно із Законом України «Про пенсійне забезпечення». Таке звуження, на думку автора, слід вважати порушенням конституційного принципу, передбаченого статтею 22 Конституції України, тим більше, що йдеться про самих незахищених членів суспільства – братів, сестер, онуків, які не досягли 18 років або старше цього

віку, якщо вони стали інвалідами до досягнення 18 років, та не мають працездатних батьків; а також дідуся, бабусі, вітчима і мачухи, які досягли пенсійного віку або є інвалідами, тобто непрацездатними. Ці особи виключені з кола осіб першої групи, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника.

У підрозділі доводиться необхідність орієнтування пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника на сім'ю (пенсійну сім'ю), а не окремого індивіда як в інших країнах. Це означає, що у чинному законодавстві доцільно було б закріпити перелік осіб, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника, який передбачений Законом України «Про пенсійне забезпечення».

Третій розділ «Реформування законодавства про пенсійне страхування у разі втрати годувальника» містить два підрозділи, в яких аналізується зарубіжний досвід правового регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника і визначаються основні напрямки удосконалення національного законодавства у цій сфері.

У підрозділі 3.1. «Зарубіжний досвід правового регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника» здійснюється порівняльно-правовий аналіз законодавства України та законодавства зарубіжних країн щодо закріплення суб'єктів пенсійного забезпечення (пенсійного страхування) у разі втрати годувальника, умов їх забезпечення, визначення розміру пенсії утриманцям померлого годувальника.

Законодавством Угорщини, Польщі, Російської Федерації, Республіки Таджикистан, Республіки Узбекистан, Киргизької Республіки, Республіки Вірменія закріплюється «широка» сім'я, до якої входять брати, сестри, онуки, дід, бабка та деякі інші особи. На думку автора, перелік непрацездатних членів сім'ї, який був визначений Законом України «Про пенсійне забезпечення», саме і є «широкою» сім'єю у розумінні законодавця вищезазначених країн. Позитивний законодавчий досвід зарубіжних країн представляє інтерес для національного законодавця при вирішенні питання розширення суб'єктів пенсійного страхування у разі втрати годувальника.

У підрозділі 3.2. «Основні напрямки реформування законодавства про пенсійне страхування у разі втрати годувальника» визначаються шляхи вдосконалення національного законодавства у цій сфері з урахуванням позитивного зарубіжного законодавчого досвіду. Норми законів України, які встановлюють право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, відрізняються між собою у питаннях розміру пенсії, кола осіб, які мають право на таку пенсію, що, на думку автора, порушує принцип соціальної справедливості.

З метою реалізації зазначеного принципу у законодавстві про пенсійне страхування у разі втрати годувальника видається доцільним вжиття наступних заходів: 1) прийняття кодифікованого законодавчого акту у сфері соціального захисту – Соціального кодексу України, який би містив норми про пенсійне страхування у разі втрати годувальника; 2) зміст ст. 36 Закону

України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» викласти в новій редакції, вважаючи при цьому непрацездатними членами сім'ї померлого годувальника братів, сестер, онуків померлого годувальника, які не досягли 18 років або старших цього віку, якщо вони стали інвалідами до досягнення 18 років. Непрацездатними членами такої сім'ї також слід вважати дідуся і бабусю при відсутності осіб, які за законом зобов'язані їх утримувати; вітчима і мачуху за умови, що вони виховували або утримували померлого пасинка чи падчерку не менше 5 років; 3) коло осіб, яке буде визначене новою редакцією статті 36 вищезазначеного Закону, вважати єдиним для усіх законів України, які передбачають право на пенсію у разі втрати годувальника; 4) розмір пенсії у разі втрати годувальника розраховувати не з розміру пенсії годувальника, а з розміру його заробітної плати; 5) встановити залежність розміру пенсії у разі втрати годувальника від причини його смерті: якщо смерть годувальника сталася внаслідок загального захворювання, то розмір пенсії на одного непрацездатного члена сім'ї становить 40 % від заробітної плати годувальника. Якщо ж причиною смерті годувальника є трудове каліцтво або професійне захворювання, то розмір пенсії на одного непрацездатного члена його сім'ї становить 50 % від його заробітної плати; 6) встановити мінімальний розмір пенсії на одного непрацездатного члена сім'ї у розмірі, не нижче прожиткового мінімуму, передбаченого законом для конкретної категорії осіб (діти до 6 років, діти від 6 до 18 років, непрацездатні особи тощо); 7) доповнити статтю 34 Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» нормою про призначення допомоги також непрацездатним членам сім'ї годувальника до встановлення судом факту безвісної відсутності або оголошення його померлим; 8) не отримані кошти довічних пенсій з недержавного пенсійного забезпечення виплачувати не спадкоємцям, а непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника. В разі відсутності таких осіб ці кошти виплачуються спадкоємцям померлого.

ВИСНОВКИ

Пенсійне страхування у разі втрати годувальника є одним з видів матеріального забезпечення непрацездатних членів суспільства, які зі смертю годувальника були позбавлені основного джерела засобів до існування і тому потребують допомоги. Остання здійснюється за рахунок коштів пенсійного страхування, яке є однією з форм соціального захисту.

Пенсійне страхування у разі втрати годувальника – це система правових, економічних та організаційних заходів, спрямована на соціальний захист застрахованих осіб, які мають державну гарантію захисту від соціальних ризиків (втрата працездатності та годувальника) із коштів Пенсійного фонду, які акумулюються за рахунок загальнообов'язкових страхових внесків та інших джерел фінансування.

Ознаками пенсійного страхування у разі втрати годувальника є: загальнообов'язковий характер; доступність реалізації соціальних гарантій для застрахованих осіб; державна гарантія дотримання прав застрахованих осіб на захист від соціальних страхових ризиків та виконання страхувальником своїх обов'язків незалежно від фінансового стану; державне регулювання системи загальнообов'язкового пенсійного страхування; паритетність участі представників застрахованих осіб, роботодавців та держави в органах управління Пенсійного фонду; обов'язкова сплата страхових внесків; автономне функціонування Пенсійного фонду, який акумулює кошти застрахованих осіб, страхувальників, держави та інших суб'єктів; нагляд і контроль з боку профспілок та їх об'єднань за використанням коштів Пенсійного фонду; відповідальність за цільове використання коштів Пенсійного фонду.

Перелік принципів пенсійного страхування у разі втрати годувальника, передбачений Законом, необхідно доповнити принципами забезпечення соціальної справедливості та здійснення контролю профспілками, їхніми об'єднаннями за функціонуванням системи пенсійного страхування.

Пенсія у разі втрати годувальника – це щомісячна грошова виплата із Пенсійного фонду та інших джерел фінансування, призначена непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які перебували на його утриманні, за наявності в годувальника права на пенсію по інвалідності.

Умовами призначення пенсії у разі втрати годувальника є: втрата годувальника; непрацездатність членів сім'ї померлого годувальника; перебування на утриманні померлого годувальника.

Підставою виникнення правовідносин із пенсійного страхування у разі втрати годувальника є юридичний (фактичний) склад, до якого входять наступні юридичні факти: а) втрата годувальника; б) непрацездатність членів сім'ї померлого годувальника; в) факт родинних (шлюбних) відносин; г) факт утримання померлим годувальником членів сім'ї; д) причина смерті годувальника; е) наявність певного страхового стажу, якщо смерть годувальника не пов'язана із нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням; ж) звернення членів сім'ї із відповідною заявою до органів Пенсійного фонду про призначення їм пенсії; з) рішення органу Пенсійного фонду про призначення пенсії.

Удосконалення механізму правового регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника доцільно здійснювати за наступними напрямками. Першим є систематизація чинного соціального законодавства і прийняття кодифікованого законодавчого акту у сфері соціального захисту - Соціального кодексу України. Другим напрямком є внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів щодо: а) розширення кола непрацездатних осіб за рахунок братів, сестер, онуків, діда і бабусі, вітчима та мачухи померлого годувальника; б) уніфікації кола осіб, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника у чинному законодавстві; в) встановлення залежності розміру пенсії утриманців від розміру заробітної

плати годувальника, враховуючи при цьому прожитковий мінімум, передбачений законом для певних категорій громадян; г) встановлення залежності розміру пенсії у зв'язку з втратою годувальника від причини його смерті. Третій напрямок пов'язаний із здійсненням контролю профспілками, їхніми об'єднаннями за функціонуванням системи пенсійного страхування. Четвертий напрямок – це запровадження другого рівня пенсійної системи для виплати пенсії у разі втрати годувальника із Накопичувального фонду з метою посилення економічної зацікавленості кожного працездатного члена суспільства у збільшенні своєї майбутньої пенсії, а, отже, і пенсії для своєї родини.

У дисертації сформульовано низку конкретних пропозицій про внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів з метою удосконалення правового регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дробот Ж.А. Факт утримання як підстава призначення пенсії в разі втрати годувальника / Ж.А. Дробот // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Вип. 9. – Одеса: Юридична літ-ра, 2000. – С. 123 – 126.
2. Дробот Ж.А. Факт втрати годувальника як підстава для пенсії / Ж.А. Дробот // Актуальні проблеми політики: Зб. наукових праць. Вип. 13 – 14. – Одеса: Юридична літ-ра, 2002. – С. 755 - 758.
3. Дробот Ж.А. Принцип соціальної справедливості в пенсійному страхуванні членів сім'ї померлого годувальника / Ж.А. Дробот // Актуальні проблеми права: теорія і практика: Збірник наукових праць № 13. – Луганськ, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2009. – С. 182-191.
4. Дробот Ж.А. Система галузевих принципів пенсійного страхування / Ж.А. Дробот // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Керівник авт. кол. С.В. Ківалов; відп. за вип. О.В. Козаченко. – Миколаїв: Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г.В., 2009. – Вип. 38. – 844 с. – С. 307 – 314.
5. Дробот Ж.А. Питання єдиного підходу до розміру пенсії у разі втрати годувальника / Ж.А. Дробот // Розвиток держави і права в сучасних умовах: досвід, реалії, перспективи. – Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Спеціальний випуск № 3, 2009. – 334 с.
6. Дробот Ж.А. Участь профспілок у призначенні пенсій у разі втрати годувальника / Ж.А. Дробот // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2000. - № 3. – С. 64 – 65.

7. Дробот Ж.А. Значення юридичних фактів для пенсії в разі втрати годувальника / Ж.А. Дробот // Яковлівські читання. Матеріали наукової конференції пам'яті Андрія Яковліва (1872 - 1955). – Черкаси, 2000 р. – С. 76 – 78.

8. Дробот Ж.А. Новели пенсійного законодавства щодо пенсії у зв'язку з втратою годувальника / Ж.А. Дробот // Вісник Запорізького державного університету. – 2004. - № 2. – С. 154 – 157.

9. Дробот Ж.А. Поняття сім'ї та його значення в пенсійному страхуванні у зв'язку з втратою годувальника / Ж.А. Дробот // Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави: Збірник наукових праць. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – С. 153 – 158.

10. Дробот Ж.А. Правове регулювання пенсійних відносин у зв'язку з втратою годувальника. Проблеми єдності діючого законодавства / Ж.А. Дробот // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 23-24 квітня 2009 року.) – Івано-Франківськ, 2009. – С. 105 - 107.

11. Дробот Ж.А. Правові дефініції «соціальне забезпечення» та «соціальний захист» за національним законодавством України / Ж.А. Дробот // Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез Міжнародної наукової конференції «Восьмі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13 - 14 листопада 2009 року): У 4-х частинах. – Частина друга: «Конституційне право. Адміністративне право. Фінансове право. Інформаційне право. Земельне право. Аграрне право. Екологічне право. Природоресурсне право. Трудове право та право соціального забезпечення». – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2009. - С. 346 - 347.

12. Дробот Ж.А. Про вдосконалення системи принципів пенсійного страхування / Ж.А. Дробот // Держава і право: de lege praeterita, instante, futura: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Миколаїв, 27 - 28 листопада 2009 року. – Миколаїв: Іліон, 2009. – С. 251 – 252.

АНОТАЦІЯ

Дробот Ж.А. Правове регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2010.

Дисертація присвячується комплексному дослідженню теоретичних та практичних питань правового регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника. Проаналізовано поняття, принципи та види пенсійного

страхування, становлення та розвиток законодавства щодо пенсійного страхування у разі втрати годувальника, джерела його фінансування. Сформульовано поняття пенсії у зв'язку з втратою годувальника, розглянуто умови її призначення. Проаналізовано юридичні факти, які є підставою виникнення правовідносин із загальнообов'язкового пенсійного страхування у разі втрати годувальника, досліджено їх суб'єктний склад.

В роботі сформульовано ряд нових концептуальних у теоретичному плані та практично важливих положень, що стосуються законодавчого закріплення кола осіб та розміру пенсій у зв'язку з втратою годувальника.

На підставі аналізу спеціальної літератури, чинного законодавства та практики його застосування, зарубіжного досвіду сформульовані пропозиції щодо удосконалення правового регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника.

Ключові слова: пенсійне страхування, принципи пенсійного страхування, втрата годувальника, пенсія у разі втрати годувальника, суб'єкти пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника.

АННОТАЦІЯ

Дробот Ж.А. Правовое регулирование пенсионного страхования в случае потери кормильца. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.05 – трудовое право; право социального обеспечения. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2010.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических и практических вопросов правового регулирования пенсионного страхования в случае потери кормильца. Проанализировано понятие пенсионного страхования, его принципы и виды, становление и развитие законодательства о пенсионном страховании в случае утраты кормильца, источники его финансирования. Сформулировано понятие пенсии в случае потери кормильца, рассмотрены условия ее назначения. Проанализированы юридические факты как основания возникновения правоотношений по пенсионному страхованию в случае утраты кормильца. Исследован субъектный состав указанных правоотношений.

В работе сформулирован ряд новых концептуальных в теоретическом плане и практически важных положений, касающихся законодательного закрепления круга лиц и размера пенсий в связи с утратой кормильца.

В диссертации обосновывается необходимость введения термина «пенсионная семья», формулируется ее понятие и определяются признаки пенсионной семьи.

Предлагается размер пенсии в связи с утратой кормильца поставить в зависимость от размера заработной платы кормильца, принимая во внимание прожиточный минимум, установленный законом.

Обосновывается необходимость внесения дополнений в Закон Украины «О государственной социальной помощи лицам, не имеющим права на пенсию, и инвалидам», касающихся установления помощи нетрудоспособным членам семьи кормильца до вынесения решения судом по факту безвестного отсутствия кормильца или объявления его умершим.

Предлагается средства умершего кормильца, не полученные им из Накопительного фонда и негосударственных пенсионных фондов, передавать в наследство нетрудоспособным членам семьи умершего кормильца, а в случае их отсутствия – наследникам в соответствии с гражданским законодательством Украины.

В диссертации проанализирован зарубежный законодательный опыт регулирования отношений по пенсионному обеспечению в случае утраты кормильца, закрепления статуса субъектов такого обеспечения. Исследована трансформация содержания права на пенсию в случае утраты кормильца в постсоциалистических странах.

Проанализированы положения актов действующего законодательства, регулирующие пенсионное страхование (обеспечение) в случае утраты кормильца, и внесены конкретные предложения и рекомендации по совершенствованию их содержания.

Ключевые слова: пенсионное страхование, принципы пенсионного страхования, утрата кормильца, пенсия в связи с утратой кормильца, субъекты пенсионного обеспечения в случае утраты кормильца.

SUMMARY

Drobot Zh.A. Legal Regulation of Pension Insurance in the Event of Loss of a Breadwinner. – Manuscript. Thesis for a Candidate of Law degree in speciality 12.00.05 – Labour Law; Social Security Law. – Odesa National Law Academy, Odesa, 2010.

The thesis deals with complex research of theoretical and practical aspects of legal regulation of pension insurance relations in the event of the loss of a breadwinner. The definition, principles and kinds of pension insurance, formation and development of pension insurance legislation in the event of the loss of a breadwinner, sources of its financing are analyzed.

The definition of pension in the event of the loss of a breadwinner and the conditions of its granting are determined. Legal facts, which cause appearance of legal relations from general obligatory pension insurance in the event of the loss of a breadwinner are analyzed. The subjective body of studied relations is defined.

New conceptual in theoretical sense and practicaly important provisions, dealing with legal embodiment of the circle of people and pension amount in the event of the loss of a breadwinner are determined.

On the basis of analysis of literature, legislation in force, practice of its application and foreign experience propositions on improvement of legal regulation of pension security in the event of loss of the breadwinner are provided.

Key words: pension insurance, principles of pension insurance, the loss of a breadwinner, pension in the event of the loss of a breadwinner, subjects of pension security in the event of the loss of a breadwinner.